

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-109>

УДК 001.8:338.224:005

ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ЯКІСНОЇ ОЦІНКИ КОРПОРАТИВНОГО СПРИЙНЯТТЯ БІОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА УПРАВЛІНСЬКОМУ РІВНІ

METHODOLOGY OF BIOECONOMIC TRANSFORMATION'S CORPORATE PERCEPTION QUALITATIVE ASSESSMENT: MANAGEMENT LEVEL

Вострякова Вікторія Іванівна

кандидат економічних наук, докторант,
Вінницький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4161-7483>

Vostriakova Viktoriia

Vinnitsia National Technical University

Біоекономічна трансформація організацій має значний потенціал для впливу на економічний і соціальний розвиток країни. Розвиток біоекономіки, заснований на активному впровадженні інноваційних технологій, процесів і підходів сприятиме підвищенню продуктивності та ефективності виробництва високоякісних і екологічно чистих та сталих продуктів та послуг. Не зважаючи на те, що Україна взяла на себе низку зобов'язань, що стосуються досягнення глобальних цілей сталого розвитку, досі не розроблено жодних стратегічних документів та планів для подальшого руху у задекларованому напрямку. Метою даного дослідження є розробка методології оцінки та визначення факторів, що впливають на стратегічний розвиток підприємств у біоекономічному секторі на основі якісного контент-аналізу результатів фокус-групового дослідження. У статті докладно розглянуто методологію комплексного дослідження, необхідного для досягнення поставлених цілей. Описано теоретичну основу, методи формування вибірки, структуру фокус-групового дослідження і експертного опитування, а також процедуру аналізу отриманих даних. Результати фокус-групового дослідження покладено в основу подальшого кількісного дослідження, тобто аналізу факторів із застосуванням методу ієрархій та побудови ієрархічної мапи цінностей. Отримані результати дослідження сприяють розширенню знань про фактори, що впливають на процес розробки ефективних та сталих інноваційних екосистем. Типологізація факторів за такими категоріями як передумови, драйвери та цінності, а також ризики та можливості для біоекономічної трансформації займатимуть важливе місце у розробці політичних стратегій підтримки біоекономічного підприємництва на регіональному рівні для сприяння розвитку інновацій у біоекономіці.

Ключові слова: біоекономіка, фактори, фокус-групи, контент аналіз, стале підприємництво, якісне дослідження.

Bioeconomic transformation of organizations has a significant potential to influence the economic and social development of the country. Bioeconomy, based on the active implementation of innovative technologies, processes, and approaches, will increase productivity and efficiency by producing high-quality, environmentally friendly, and sustainable products and services. Even though Ukraine has undertaken a number of commitments related to the achievement of global sustainable development goals, no strategic documents and plans have been developed yet for further movement in the declared direction. This study aims to develop a methodology for assessing and determining factors affecting the strategic development of enterprises in the bio-economic sector based on a qualitative content analysis of the focus group research results. The conducted research is the first broad approach to analysing factors affecting the corporate perception of the bio-economic transformation of enterprises and organizations. It fills the gap in research on the sustainable bio-economic transformation of socio-economic systems based on the sustainable entrepreneurship concept. The article thoroughly examines the methodology of a complex study necessary to achieve the set goals. The theoretical basis, methods of sample formation, the structure of focus group research and expert survey, and the procedure for analyzing the obtained data are described. The results of the focus group research are the basis of further quantitative research, that is, the analysis of factors using the Analytic Hierarchy Process and Hierarchical Value Mapping. The study's results contribute to expanding knowledge about the factors influencing the

development process of effective and sustainable innovative ecosystems. The typology of factors into categories such as prerequisites, drivers, and values, as well as risks and opportunities for bioeconomy transformation, will play an essential role in developing policy strategies to support bioeconomy entrepreneurship at the regional level to promote the development of bioeconomy innovation.

Keywords: bioeconomy, factors, focus groups, content analysis, sustainable entrepreneurship, qualitative research.

Постановка проблеми. Біоекономіка – це міждисциплінарна галузь економіки, яку можна трактувати як стале використання біологічних відновлюваних ресурсів для виробництва товарів і послуг. Таке визначення передбачає сталу переробку біомаси в продукти харчування, одяг, ліки, енергію та інші товари господарського вжитку. Крім того, завдяки розвитку біоекономіки відбувається економічне зростання та створення нових робочих місць за рахунок використання та обробки біологічних ресурсів у екологічно чистий спосіб. Тим не менш, проблемою для розробки концептуальної основи біоекономіки та її впровадження в реальний сектор є її інтеграція з концепцією підприємництва та сталого розвитку, що трансформується у стале підприємництво [1]. Адже, як відомо [2], за впровадження підходів біоекономіки на мікрорівні відповідають нішеві інновації, основним джерелом яких є саме підприємництво. За рахунок створення інноваційних стартапів на низовому рівні, підприємницька діяльність стає драйвером трансформаційних змін як на мезо-, так і на макрорівні.

Стале підприємництво має важливе значення для біоекономіки, оскільки різноманітні види підприємницької діяльності в біоекономічному секторі створюють потенційні можливості для досягнення цілей сталого розвитку. Стале підприємництво є принципово новим видом діяльності та потенційних можливостей для бізнесу, який поєднує в собі створення економічної, соціальної та екологічної цінності [3]. Існують різні концепції та визначення сталого підприємництва, однак з економічної точки зору, Діном Т. і Макмалленом Дж. [4] його було досліджено з використанням концепції неспроможності ринку та підходів екологічної економіки. Згідно з їхнім визначенням, екологічні проблеми є наслідком неспроможності ринку і, таким чином, створюють додаткові можливості для підприємців зробити свій внесок у збереження навколишнього природного середовища. Згідно визначення Уразова А. У «Ринок – це ефективний механізм регулювання виробництва і цін, розподілу обмежених ресурсів». Він також зазначає, що «...можливості ринку обмежені,

ринковий механізм має суттєві «дефекти» і в ряді випадків ринок терпить «фіаско». Ринок здатний ефективно задовольняти тільки ті потреби в товарах і послугах, які підтверджені грошима покупців, їх платоспроможним попитом і виробництво яких забезпечує отримання прибутку на вкладений капітал» [5]. Як відомо, вартість біоекономічної продукції не відповідає лише правилам ринку, часто включає світоглядну складову та може бути значно дорожчою за продукцію традиційно представлену на ринку. Таким чином неспроможність ринку можна розглядати як можливість для держави втрутитися у ринкові механізми і підтримати розвиток нішового та інноваційного підприємництва у сфері біоекономіки, на якій воно спеціалізується. Прикладами неспроможності ринку є сфера суспільного блага, зовнішніх ефектів, монополії, державного втручання та неповної ринкової інформації (інформаційна асиметрія).

Розвиток біоекономічного сталого підприємництва залежить від різних факторів, включаючи законодавчі норми, державну та політичну підтримку, ринкові умови, екологічні ринкові стимули, ставлення споживачів до екологічних продуктів, доступу до фінансування, поширення знань і технологій, підприємницьких можливостей та корпоративного сприйняття. Це означає, що розвиток сталого підприємництва, в тому числі і в біоекономіці, є результатом взаємодії між різними соціально-економічними рівнями, які становлять пов'язану ієрархію між (1) нішами та суб'єктами ринку на мікрорівні, (2) інституціями та загальними практиками на мезорівні та (3) стандартами або стимулами на макрорівні. Ці процеси відображаються, зокрема, і в розробці різноманітних бізнес-стратегій у біоекономічному секторі.

Залежно від стадії розвитку, позиції на ринку, ступеня технологічного прогресу, підприємства в біоекономіці прагнуть до планування та впровадження стійких стратегій [1]. Управлінські стратегії базуються на оцінці можливих бізнес-перспектив та інноваційного потенціалу, а також на аналізі підприємницьких екосистем. Зростаюче значення інновацій встановлює нові вимоги до ефективних

стратегій використання інноваційного потенціалу підприємств у біоекономічному секторі. Незважаючи на різноманітну класифікацію стратегій у відповідній літературі, на практиці залишається актуальним питання про те, які фактори та стратегії можуть сприяти сталому підприємництву в біоекономіці з точки зору корпоративного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Стале підприємництво як один з напрямків впровадження в концепції біоекономіки в реальний сектор частково починають розглядати у закордонних публікаціях. Кукерц А. [1] пропонує звернути увагу на стратегічне планування біоекономічної трансформації з точки зору сталого підприємництва, Ден Т. та Макмілан Дж. [4] пропонують за рахунок сталого підприємництва вирішувати екологічні проблеми у світі, в той час як дослідженням факторів розвитку сталого підприємництва займаються Кайфер К. [6] та Кірчер М. [7], однак не пов'язують його із сектором біоекономіки. Так само і у вітчизняній науковій думці останнім часом почали з'являтися публікації, які стосуються сталого підприємництва. Зокрема Стегней М. І., Черничко Т. В. та Хаустова К. М. [8] розглядають стале підприємництво у контексті забезпечення продовольчої безпеки, Іванченко В. О. [9] розглядає деякі аспекти сталого розвитку підприємств, Самофатова В. [10] розглядає перспективи сталого та інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору у повоєнний період. Біоекономічним факторам розвитку АПК присвячено роботу Погріщук Б. В. та Мартусенко І. В. [11] однак із акцентом на біоекономічний потенціал. Ґрунтовний факторний аналіз впливу макроекономічних показників на розвиток біоекономіки проведено у науковому дослідженні Байдали В. В. [12; 13], однак релевантних досліджень, які б дали можливість здійснити схожу оцінку на мікрорівні з урахуванням впливу принципів сталості нам знайти не вдалось.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Виходячи з огляду літератури, інноваційне та стале підприємництво в біоекономіці залежить від низки факторів. Тому важливо ідентифікувати та оцінити фактори, які визначають сталий розвиток організацій у біоекономічному секторі. Дослідження зосереджено на визначенні найважливіших факторів, що впливають на стратегічний розвиток підприємств у біоекономіці, і розширює основний напрямок досліджень в галузі сталого підприємництва, за рахунок проведення якіс-

ного аналізу фокус-групового дослідження корпоративного сприйняття біоекономічної трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На першому етапі емпіричної частини дослідження нами використано методологію якісних напівструктурованих експертних фокус-групових опитувань. Згідно розробленої нами концепції наукової роботи [14], під час планування та проведення дослідження застосовувався послідовний підхід із змішаними методами: перша якісна фаза дослідження спрямована на широке розкриття сутності складної, ще не достатньо відомої в Україні галузі біоекономіки. Оскільки, наскільки нам відомо, досліджень, які стосуються сприйняття біоекономіки в Україні з використанням міжгалузевого та міжсировинного підходу, на даний момент не проводилося, такий перший етап дослідження є особливо важливим для збору наявної інформації та її узагальнення з можливістю проведення подальшого кількісного оцінювання експертами у спеціально розробленому опитуванні.

Для досягнення завдань наукової роботи, проведення фокус-групового дослідження на першому етапі є найбільш обґрунтованим методом вивчення корпоративного сприйняття біоекономіки в Україні. У якості альтернативного методу нами було розглянуто можливість проведення аналізу публікацій компаній, заяв для ЗМІ чи інших публічних матеріалів, однак такий підхід, не дав би розуміння фундаментальних уявлень організацій про біоекономіку, а також не дав би можливості зробити висновки щодо найбільш передбачуваних ризиків і переваг.

У нашому дослідженні експерти є представниками певного стратегічного напрямку розвитку досліджуваних організацій. Відібрані експерти – це співробітники організацій, які займають стратегічні керівні посади та, по суті, мають безпосереднє відношення до загальних процесів трансформації організації через прийняття управлінських рішень. З управлінської точки зору, експерт такого рівня володіє інформацією, яка дозволяє робити певні висновки щодо сприйняття організацією стратегічних аспектів біоекономічної трансформації та пов'язаних із нею ризиків і можливостей.

Процес отримання інформації під час фокус-групових сесій розроблено відкритим способом, який передбачає добровільне викладення думок та аргументів учасників на заздалегідь сформовані запитання гайду.

Оскільки метою першого етапу є дослідження основних тенденцій, опитані експерти повинні мати можливість відкрито розкривати свої погляди на суб'єктивно визначені найважливіші аспекти, ризики та цілі біоекономіки. Модератор займає позицію активного слухача, де рекомендації щодо фокус-групової сесії служать лише орієнтовним гайдом для підтримки дискусії.

Під час проведення якісних досліджень досить важко забезпечити дотримання класичних критеріїв якості кількісних досліджень (об'єктивність, надійність, валідність). Науковець Ян Круз [15] зазначає, що замість класичних критеріїв у якісному дослідженні необхідно керуватися інтерсуб'єктивністю, або узагальненням, послідовністю і репрезентативністю. Таким чином, для подальшого узагальнення результатів необхідно забезпечити інтерсуб'єктивну верифікацію процесу дослідження іншими експертами. Виконання зазначених критеріїв було досягнуто шляхом комплексного обґрунтування та документування усіх етапів дослідження. Узгодженості в дослідницькому процесі було досягнуто за рахунок контролю контраверсійних факторів та упереджень. Репрезентативність було забезпечено величиною вибірки.

Науковці Штерн та ін. [16] запропонували досліджувати сприйняття споживачів у біоекономіці за допомогою методу сходів. Леддеринг, або метод сходів, описаний Рейнольдсом Т. і Гутманом Дж. [17] – це метод, який широко використовують в маркетингових дослідженнях для розуміння того, як властивості продукту або послуги пов'язані з рівнем цінностей людини.

Метод сходів базується на теорії утилітаризму Гутмана Дж. [18]. Теорія заснована на принципах оцінювання усіх предметів, процесів та явищ з погляду їхньої корисності та можливості стати засобами для досягнення певної цілі [19], оскільки саме цінності є елементами контролю споживчої поведінки.

Науковці Лао А. і Мелло С. [20] виокремлюють трирівневу ієрархічну модель, яка використовується для демонстрації сприйняття споживачів: властивості продукту, вигоди від використання та особисті цінності споживачів. Такої ж послідовності необхідно дотримуватися при використанні методу сходів, постійно уточнюючи причину обраного варіанту. Згодом досягається найвищий рівень абстракції – рівень цінностей.

У послідовному дизайні змішаного методу дослідження, на першому, якісному етапі сформовано основу для кількісного етапу дослідження. Вибірка респондентів на першому етапі значно впливає на якість результатів другого етапу і на загальні результати дослідження. Представники управлінського сегменту організацій та асоційовані експерти, відібрані для фокус-групових досліджень, відповідають критеріям, представленим у таблиці 1.

Узагальнення не є метою дослідження, оскільки основна увага сконцентрована на автентичному та повному представленні досліджуваних кейсів. Проте вибірка охоплює гетерогенність, тобто різноманітність дослідницького поля, що досягається свідомим, контрастним відбором експертів [15]. Гетерогенність вибірки в оцінці корпоративного сприйняття біоекономічної трансформації, відповідно до запропонованої авторської концепції, представлена у двох вимірах: міжгалузевому та міжсировинному.

Неоднорідність поля вибірки добре представлена, якщо досліджувані випадки знаходяться один від одного на максимальній відстані. Ця максимальна структурна варіація [15] досягається в першому вимірі шляхом відбору експертів з організацій кожного обраного для дослідження промислового сектора, а в другому вимірі – за рахунок вибору експертів організацій, що лежать у протилежних кінцях континууму типу сировини. Останній континуум матеріалізується у відсотковому співвід-

Таблиця 1

Критерії відбору експертів для фокус-групових досліджень

	Критерії відбору
Організації	Серед найбільших компаній у відповідному секторі
	Здійснює основну економічну діяльність в одному з обраних секторів
	Здійснення операційної діяльності в Україні
Експерти	Готовність говорити на дуже стратегічні теми
	Повноваження прийняття управлінських рішень

Джерело: сформовано автором

ношенні біологічної сировини, яку використовує організація. Неоднорідність у цьому вимірі досягається за рахунок вибору однієї організації, що функціонує виключно на біосировині, та іншої, що використовує викопні ресурси у виробництві з кожного промислового сектора. Для чотирьох секторів нами відібрано вісім потенційних експертів/компаній. Зважаючи на те, що перший етап дослідження має пізнавальний характер, невеликий розмір вибірки є достатнім [21]. Збільшення кількості фокус-групових сесій призвело до достатнього тематичного насичення даними щодо визначених аспектів біоекономічної трансформації. Насиченість даними – це момент у якісному дослідженні, коли збір нових даних перестає генерувати нові ідеї або теми. Це етап, на якому дослідники досягають достатньої глибини і широти інформації, що дозволяє їм впевнено робити висновки і розвивати теорії на основі отриманої інформації [22].

Для проведення фокус-групових сесій нами було розроблено гайд, тобто покрокову інструкцію із переліком попередньо структурованих запитань до експертів. Розробка рекомендацій щодо структурування фокус-групових досліджень проводилася відповідно до розробленої концепції [14]. Кожну фокус-групову сесію було структуровано відповідно до рис. 1.

У першій секції (1) кожної фокус-групи було надано коротке пояснення наукового проекту із зазначенням основних цілей дослідження, а також учасників було поінформовано про питання конфіденційності даних відповідно до вимог чинного законодавства. Крім того, респондентам було представлено структуру та приблизну тривалість фокус-групових сесій а також порядку та особливостей його проведення. У секції (2) учасникам було запропоновано вказати частку біологічної сировини організації, що входить до їх управління, і оборот, отриманий від її переробки. Це дозволило нам класифікувати організацію за сировинною приналежністю. Крім того, у кожного учасника запитали, чи ідентифікують вони свою організацію як частину біоекономіки. Секція (3) є відправною точкою основної частини дослідження із застосуванням методу сходів. Респондентів ознайомили з широкою версією визначенням біоекономіки Європейської комісії [23] для того, аби переконатися, що усі його розуміють однаково. У секції (4) респондентам запропонували назвати три найбільш важливі питання для їх організацій в контексті біоекономічної трансформації. Для кожного із зазначених аспектів задано серію наступних запитань, які полягали у визначенні причин, через які згадані аспекти є важливими. Серія запитань за кожним назва-

Рис. 1. Структура якісних фокус-групових сесій з використанням методу сходів (леддеринг)

ним аспектом завершувався на рівні визначення цінностей, найвищому рівні абстракції. Секція (5) складалася із двох запитань щодо найбільших ризиків і найбільш перспективних можливостей пов'язаних з біоекономічною трансформацією організації. У секції (6) було поставлено два підсумкових запитання щодо можливих прогнозів щодо розвитку біоекономіки в майбутньому, а другий – побажання, або бачення експерта можливих шляхів розвитку біоекономіки. Для підвищення достовірності результатів, наприкінці фокус-груп учасникам запропонували додати ті аспекти, які не були озвучені, однак є важливими на їхню думку. Це призвело до повернення на крок (4), у деяких випадках.

Після транскрибування кожної фокус-групової сесії за допомогою програмного забезпечення MAXQDA, стенограми обговорень було перефразовано та узагальнено. Узагальнений документ було надіслано кожному експерту з проханням надати відгук, доповнення або коригування. Більшість кандидатів погодилися з першим варіантом резюме.

Аналіз результатів якісних фокус-групових досліджень ґрунтується на індуктивному структурному контент-аналізі [24]. Контент-аналіз на подальших етапах поєднується також з методологією ієрархічного картування цінностей [18]. За допомогою методів для накладання структури фокус-групового опитування на ієрархічну мапу цінностей усю інформацію розподілено по окремим категоріям. Метою контент-аналізу результатів фокус-групового дослідження є генерація аргументів для додаткового дослідження та порівняння у міжсировинному і міжсекторному зрізі на етапі кількісного дослідження.

Аргументи, приведені експертами під час фокус-груп, нами структуровано за двома рівнями категорій, які сформовано відповідно до структури методології сходів та адаптованої схеми оцінки корпоративного сприй-

няття біоекономічної трансформації (рис. 2). Кодування категорій виконано індуктивним методом.

На рисунку 3 зображено процес індуктивного структурування контент-аналізу в межах визначених категорій. Для побудови подальшої побудови ієрархічної мапи цінностей використано елементи методу сходів. Першим необхідним кроком у процесі якісного аналізу є структурування даних шляхом їх поділу на частини.

Першим кроком кожного якісного контент-аналізу є початкова текстова робота [24]. «Точність та обґрунтованість вимірювання за допомогою контент-аналізу є вирішальними чинниками для отримання надійної та об'єктивної інформації у дослідженні. Дослідник у розгляді проблеми з досить нечітких та символічних форм комунікації повинен трансформувати отриману інформацію в об'єктивну, кількісно фіксовану та формалізовану (задокументовану) тенденцію» [25].

Після повного транскрибування стенограми фокус-групових досліджень, ключові моменти кожного абзацу було перефразовано та узагальнено. Ключові аспекти кожної фокус-групи та найважливіші висновки було зафіксовано, увесь зміст стенограми було структуровано відповідно до семи етапів структурування даних, зображених на рис. 3.

На етапах (2)-(5) процесу структурування даних увесь матеріал кодується. На першому кроці окремі твердження експертів позначаються на відповідних ієрархічних рівнях і класифікуються [24]. Після того, як 50% матеріалу було опрацьовано, проводиться перший перегляд системи відкритого кодування та продовжують процедуру відкритого кодування для решти матеріалу із використанням ітераційного методу. На другому кроці було класифіковано концепції відкритого кодування, що підвищує рівень абстрагування [24]. Таке виокремлення категорій необхідне для подаль-

Рис. 2. Категоризація аргументів експертів для якісного контент-аналізу

Джерело: сформовано автором

Рис. 3. Процес індуктивного структурування даних

Джерело: адаптовано з [24]

шої побудови ієрархічної мапи цінностей, де необхідно максимально узагальнити та зменшити кількість категорій коду. Отримані категорії були додатково скорочені й уточнені, що дало можливість виокремити три рівні підкатегорій. Увесь матеріал дослідження було закодовано за скороченою системою категорій/кодів.

У таблиці 2 зведено остаточну систему кодів для першої частини дослідження результатів фокус-груп із використанням методу сходів – визначення передумов, драйверів та цінностей, а у таблиці 3 узагальнено другу частину – категорії для визначення ризиків і можливостей біоекономічної трансформації.

Питання про ризики, можливості були проаналізовані окремо, але за тією ж логікою.

Після кодування результатів ФГД, наступним кроком дослідження є формування ІМЦ (6)-(8). Методологія побудови ієрархічної мапи цінностей (ІМЦ) складається з трьох етапів: на першому етапі необхідно кодовані сегменти результатів ФГД звести до матриці даних. На основі отриманих граничних значень сформувані ІМЦ спочатку у скороченій версії, після чого її ітеративно адаптовано до фінального варіанту. Перший, якісний етап наукового дослідження корпоративного сприйняття біоекономічної трансформації, в

результаті якого нами проведено інтерпретацію та систематизацію виявлених тенденцій сприйняття біоекономічної трансформації, завершено.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження є першим широким підходом до аналізу факторів, що впливають на біоекономічну трансформацію підприємств та організацій і заповнює прогалину в дослідженнях сталої біоекономічної трансформації соціально-економічних систем, заснованої на концепції сталого підприємництва. Даним дослідженням ми намагалися зменшити розрив між теоретичним та практичним сприйняттям біоекономічної трансформації, залучаючи до процесу визначення факторів і стратегій фахівців-практиків, які безпосередньо працюють у реальному секторі економіки. За підсумками проведеного ФГД нами визначено та узагальнено основні фактори, які умовно поділяються на п'ять основних категорій, які безпосередньо важливо врахувати при розробці стратегічних документів (передумови, драйвери, цінності, ризики та можливості). Результати проведеного дослідження роблять значний внесок як в теоретичне обґрунтування методології якісної оцінки факторів біоекономічної трансформації, так і в емпіричному плані. Теоре-

Таблиця 2

Кодування результатів фокус-групового дослідження з використанням методу сходів

Вища категорія	Основна категорія	Підкатегорії
Передумови	Екологічні проблеми	Переробка, відновлюваність ресурсів, доступність ресурсів, ефективність використання ресурсів, енергоефективність, конкуренція з виробництвом продуктів харчування, зміна клімату, оцінка життєвого циклу (LCA), зменшення CO ₂
	Основи політики	Інтеграція всіх секторів, адаптація правової бази, глобалізація
	Прибуток	Важливість економічної стійкості
Драйвери	Макро- планування	Ринкова конкуренція, координація всіх секторів, адаптація політики
	Екоефективність	Споживання ресурсів, ефективність ланцюга постачання, попит на енергію, каскадування, співвідношення ціна-якість
	Соціальні фактори	Співробітники, етичний конфлікт з виробництвом продовольства
	Дослідження та розробки/інновації	Розробка нових процесів, зменшення CO ₂ , інноваційність біоекономіки
	БЕ маркетинг	Реалістичність та вимірюваність біоекономіки (БЕ), використання в корпоративних комунікаціях, унікальна особливість
Цінності	Відповідальність	Цілі сталого розвитку ООН, екологічні проблеми, відповідальність на рівні виробництва продукту, відповідальність співробітників
	Економічна підтримка / зростання	Економічна продукція, поєднання з екологічністю та сталістю, оптимізація, каскадність, доступність біопродукції
	Екологічна сталість	Зменшення викидів CO ₂ , оптимізація енергетики, збереження ресурсів, відповідальність, стійкість у довгостроковій перспективі
	Підтримка розвитку біоекономіки / Ентузіазм	Суспільне сприйняття, цінність біоекономіки, важливість підтримки біоекономіки, кожен має бути частиною біоекономічної трансформації, справедливість
	Євроінтеграційна перспектива / регіональність	Адаптація до європейського законодавства, політика ЄС, частина європейської циркулярної економіки, створення нових робочих місць та доданої вартості, вихід на міжнародні ринки

Джерело: сформовано автором

Таблиця 3

Система кодування ризиків і можливостей сприйняття біоекономічної трансформації

Вища категорія	Основна категорія
Ризики	Нерівність між векторами розвитку біоекономіки, доступність ресурсів, відсутність системного холистичного бачення, конкуренція з виробництвом продуктів харчування, відсутність адаптації законодавчих та нормативних актів, слабка регуляторна політика, зміни клімату, негативне сприйняття поняття біоекономіки
Можливості	Економічний успіх, сталість (зниження CO ₂ , вирішення глобальних питань, захист біосфери, відновлюваність), розвиток інновацій

Джерело: сформовано автором

тична частина дослідження доповнює концептуальне бачення стратегічного розвитку біоекономіки поєднанням парадигми сталого розвитку з концепцією сталого підприємництва, що може сприяти кращому розумінню факторів, які впливають на розробку бізнес-стратегій в біоекономіці. В емпіричному плані, дослідження охоплювало триангуляцію даних і методів дослідження. Дизайн дослідження базувався на принципах сталого розвитку та приєднував у собі кілька методів одночасно, включаючи фокус-групові дослідження, метод леддерингу, експертних оцінок та підготував основу для проведення подальшого аналізу за допомогою методу ієрархій та побудови ієрархічної мапи цінностей для виявлення найбільш значущих факторів і найбільш вигідних бізнес-стратегій в біоекономіці. Триангуляція даних і методів дозволяє аналізувати та оцінювати різні фактори, що впливають

на розробку корпоративних бізнес-стратегій організацій та біоекономічних екосистем.

Стала біоекономіка трансформація виходить а рамки однієї наукової дисципліни та потребує розробки рекомендацій щодо системної державної підтримки, прийняття сміливих фінансових і правових рішень, науково-технічних розробок та розвитку сталого інноваційного підприємництва. Представлена типологія факторів, що охоплює передумови, драйвери, цінності, ризики та можливості біоекономічної екосистеми, надає підґрунтя для майбутніх досліджень, підкріплює розвиток біоекономіки та дає змогу дослідникам, політикам і управлінцям краще зрозуміти процес біоекономічної трансформації соціально-економічних систем на засадах сталого та розробляти інноваційні біоекономічні стратегії на основі концепції сталого підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kuckertz A. Bioeconomy transformation strategies worldwide require stronger focus on entrepreneurship. *Sustainability*. 2020. № 12(7), 2911. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12072911>
2. Вострякова В. І. Теоретичне обґрунтування трансформаційних процесів у біоекономічному контексті. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2225>
3. Argade P., Salignac F., Barkemeyer R. Opportunity identification for sustainable entrepreneurship: Exploring the interplay of individual and context level factors in India. *Business Strategy and the Environment*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1002/bse.2818>
4. Dean T. J., McMullen, J. S. Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing*. 2007. № 22(1). P. 50–76.
5. Уразов А. У., Маслак П. В., Саух І. В. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ : МАУП, 2005. 328 с
6. Kiefer C. P., Del Rıo González P., Carrillo-Hermosilla, J. Drivers and barriers of eco-innovation types for sustainable transitions: A quantitative perspective. *Business Strategy and the Environment*. 2019. № 28(1). P. 155–172. DOI: <https://doi.org/10.1002/bse.2246>
7. Kircher M. Bioeconomy: Markets, implications, and investment opportunities. *Economies*. 2019. № 7(3). P. 1–36.
8. Стегней М. І., Черничко Т. В., Хаустова К.М. Стале підприємництво у вимірах продовольчої безпеки. *Науковий вісник ужгородського університету*. 2023. № 1(61). DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).128-132](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).128-132)
9. Іванченко В. О. Організаційно-економічні аспекти забезпечення сталого розвитку підприємництва. *Дороги і мости*. 2020. № 21. С. 28–36.
10. Самофатова В. Забезпечення сталості та інклюзивності розвитку малого та середнього підприємництва в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-3>
11. Погріщук Б. В., Мартусенко І. В. Біоекономічні фактори розвитку АПК регіону. *Регіональна економіка*. 2016. № 3. С. 98–106.
12. Байдала В. В. Економіко-математичне моделювання впливу макроекономічних факторів на розвиток біоекономіки. *Ефективна економіка*. 2019. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/9.pdf
13. Байдала В. В. Фактори розвитку біоекономіки з позиції економічного зростання України. *Збірник наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 4 (24). С. 21–24.
14. Вострякова В. І. Науково-методологічне обґрунтування концептуальної моделі дослідження факторів сприйняття біоекономічної трансформації в управлінні. *Бізнес Інформ*. 2023. № 12.
15. Kruse J. *Qualitative Interviewforschung*. 2nd ed. Beltz Juventa. 2015.

16. Stern T., Plohl U., Spies R., Schwarzbauer P., Hesser F., Ranacher L. Understanding Perceptions of the Bioeconomy in Austria – An Explorative Case Study. *Sustainability*. 2018. № 10.11. P. 41–42.
17. Reynolds T.J., Gutman J. Laddering theory, method, analysis, and interpretation. *Journal of advertising research*. 1988. № 28.1. P. 11–31.
18. Gutman J. A means-end chain model based on consumer categorization processes. *Journal of marketing*. 1982. № 46.2. P. 60–72.
19. Тихолаз А. Г. Утилітаризм Джеремі Бертама та витоки англійського правового позитивізму. *Наукові записки*. 2001. № 19. Спеціальний випуск. С. 100–106.
20. Leão A., Luiz M., Mello S. The means-end approach to understanding customer values of a on-line newspaper. *BAR-Brazilian Administration Review*. 2007. № 4.1. P. 1–20.
21. Slife B. D, Williams R. N. What's behind the research?: Discovering hidden assumptions in the behavioral sciences. *Sage*. 1995.
22. Досвід Cedos: соціальні дослідження для суспільних трансформацій. Київ : Аналітичний центр Cedos, 2021. 120 с.
23. A sustainable bioeconomy for Europe – Strengthening the connection between economy, society and the environment: updated bioeconomy strategy. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/edace3e3-e189-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-85471490>.
24. Kuckartz U. Qualitative Inhaltsanalyse: Methoden, Praxis, Computerunterstützung. *BeltzJuventa*. 2018.
25. Вимірювання та кодування інформації в тексті. URL: http://megalib.com.ua/content/4353_Vimiryvannya_ta_kodyvannya_informacii_v_teksti.html

REFERENCES:

1. Kuckertz, A. (2020), "Bioeconomy transformation strategies worldwide require stronger focus on entrepreneurship", *Sustainability*, vol. 12(7), pp. 2911. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12072911>
2. Vostryakova V. I. (2023), "Theoretical justification of transformational processes in the bioeconomic context", *Economy and society*, vol. 48. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2225>
3. Argade, P., Salignac, F., Barkemeyer, R. (2021), "Opportunity identification for sustainable entrepreneurship: Exploring the interplay of individual and context level factors in India". *Business Strategy and the Environment*.
4. Dean, T. J., McMullen, J. S. (2007), "Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action", *Journal of Business Venturing*, vol. 22(1), pp. 50–76.
5. Urazov, A. U. Maslak, P. V., Saukh, I. V. (2005), *Osnovy ekonomichnoi teorii: navch. posib* [Basics of economic. Teaching. manual] Kyiv: MAUP, 328 p.
6. Kiefer, C. P., Del Río González, P., Carrillo-Hermosilla, J. (2019). "Drivers and barriers of eco-innovation types for sustainable transitions: A quantitative perspective", *Business Strategy and the Environment*, vol. 28(1), pp. 155–172. DOI: <https://doi.org/10.1002/bse.2246>
7. Kircher, M. (2019). "Bioeconomy: Markets, implications, and investment opportunities, *Economies*, vol. 7(3), pp. 1–36.
8. Stegnei, M. I., Chernychko, T. V., Haustova, K. M. (2023), "Sustainable entrepreneurship in dimensions of food security", *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, vol. 1(61). DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).128-132](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).128-132)
9. Ivanchenko, V. O. (2020), "Organizational and economic aspects of ensuring the sustainable development of entrepreneurship", *Roads and bridges*, vol. 21, pp. 28–36.
10. Samofatova, V. (2023), "Ensuring the sustainability and inclusiveness of the development of small and medium-sized enterprises in the post-war period", *Economy and society*, vol. 53.
11. Pohrishchuk, B. V., Martusenko, I. V. (2016), "Bioeconomic factors of the development of the agricultural sector of the region", *Regional economy*, vol. 3, pp. 98–106.
12. Baydala, V. V. (2019), "Economic and mathematical modeling of the influence of macroeconomic factors on the development of the bioeconomy", *Efficient economy*. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/9.pdf
13. Baidala, V. V. (2013), "Factors of development of bioeconomy from the standpoint of economic growth of Ukraine", *Collection of sciences. Proceedings of the Tavri State Agro-Technological University. Series "Economic Sciences"*, vol. 4 (24), pp. 21–24.
14. Vostryakova, V. I. (2023), "Scientific and methodological substantiation of the conceptual model of the study of factors of perception of bio-economic transformation in management", *Business Inform*, vol. 12.
15. Kruse, J. (2015), *Qualitative Interviewforschung*. 2nd ed. Beltz Juventa.

16. Stern, T., Ploll, U., Spies, R., Schwarzbauer, P., Hesser, F., Ranacher, L. (2018), "Understanding Perceptions of the Bioeconomy in Austria – An Explorative Case Study", *Sustainability*, vol. 10.11, pp. 4142.
17. Reynolds, T. J., Gutman J. (1988), "Laddering theory, method, analysis, and interpretation", *Journal of advertising research*, vol. 28.1, pp. 11–31.
18. Gutman, J. (1982), "A means-end chain model based on consumer categorization processes", *Journal of marketing*, vol. 46.2, pp. 60–72.
19. Tikholaz A. G. (2001), "Jeremy Bertham's Utilitarianism and the Origins of English Legal Positivism", *Proceedings*, vol. 19. pp. 100–106.
20. Leão, A., Luiz, M., Mello S. (2007), "The means-end approach to understanding customer values of a on-line newspaper", *BAR-Brazilian Administration Review*, vol. 4.1, pp. 1–20.
21. Slife, B.D, NWilliams, R. (1995), "What's behind the research?: Discovering hidden assumptions in the behavioral sciences".
22. The Cedos experience: social research for societal transformations (2021), Kyiv: Cedos Analytical Center, 120 p.
23. A sustainable bioeconomy for Europe – Strengthening the connection between economy, society and the environment: updated bioeconomy strategy. (2019). Available at: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/edace3e3-e189-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-85471490>
24. Kuckartz, U. (2018), "Qualitative Inhaltsanalyse: Methoden, Praxis, Computerunterstützung", *BeltzJuventa*.
25. Measurement and coding of information in the text. Available at: http://megalib.com.ua/content/4353_Vimivannya_ta_kodyvannya_informacii_v_teksti.html